

Kari Kantola

HANNU HAUTALA 1941 –2023

– *ELÄMÄ JA TEOKSET*

Hannu Hautala luontoretellä yhdessä mielipai-
koistaan Siltingin luonnonsuojelualueella Kuusa-
mossa 19.6.2018. Hannu kertoi kuvassa oikealla
näkyvän kelon kannon olevan kelpo pesäpaikka
lapinpöhlöille.

Kuva: Kari Kantola.

LUONTOKUVAKIRJAT OVAT HANNU HAUTALAN ELÄMÄNTYÖN MONUMENTTI

EteläPohjanmaalla Töysässä 12.5.1941 syntynyt Hannu Hautala oli ammattimaisen luonnonvalokuvauksen uranuurtaja Suomessa ja monen kuvaajasukupolven merkittävä esikuva. Hautala siirtyi autonasantajan työstä päätoimiseksi luontokuvaajaksi vuonna 1970.

Hän teki seuraavien viiden vuosikymmenen aikana mittaamattoman arvokkaan elämäntyön luonnonkuvauksen parissa – ammattivalokuvaajana, luontokuvakirjojen ja kuvausoppaiden tekijänä, näyttelyiden ja esitysten pitäjänä sekä alansa yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Linnut elinympäristöissään olivat Hautalalle mieluisimpia aiheita, mutta hän kuvasi myös maisemia, kasveja, erilaisia luonnonilmiöitä. Hautala dokumentoi luontoa koko uransa ajan filmikameralla mutta oli muutoin innokas kokeilemaan uusia tekniikoita ja valokuvailmaisun keinoja.

Hannu Hautalan yksin ja ryhmätyönä tehdyt yli 60 kirjaa ovat hänen elämäntyönsä monumentti. Hänen valokuvateoksiaan on julkaistu usealla eri kielellä, ja hänen näyttelynsä ovat kiertäneet laajasti koti maassa ja ulkomailla. Hautalan tunnettuudesta ulkomailla kertoo hänestä tehty esittely Lontoon luonnonhistoriallisen museon julkaisemassa kirjassa *The masters of nature photography* (2016), yhtenä luontovalokuvauksen mestareista maailmalla.

Hannu Hautalalle on myönnetty Suomessa ja ulkomailla lukuisia huomionosoituksia. Vain muutamia merkittävimpiä mainiten Unkarin valokuvataiteilijoiden liiton kunniajäsenyys (2002), Saksan luonnon valokuvaajien yhdistyksen arvostettu Friz Steiniger palkinto (2010), Vuoden lehtikuva 1973 palkinto, Filosofian kunniatohtorin arvo, Oulun yliopisto (2002), Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke (2004), Tiedonjulkistamisen elämäntyöpalkinto (2012) ja Pro Finlandia mitali (2014).

Hautala muutti Kuusamoon 1979, jossa hän asui kuolemaansa 20.7.2023 saakka.

Filosofian kunniatohtori Hannu Hautala Oulun yliopisto (2002). Hautalan kotialbumi.

Vaikka hän teki pääosan elämäntyöstään Kuusamossa ja koki seudun omakseen, hänessä säilyi läpi elämänsä kotoaan Töysän Tuurin kylässä omaksuttu eteläpohjalainen oman arvonsa tiedostava mielenvire. Se tuli esille hänen rehevissä puheenparsissaan sekä positiivisena kateutena, joka tarkoitti isosti ja ”naapurina” paremmin tekemisenä, ei kamppausta. Hautalan yksi mielilausehduksista oli ”hyvää pyritään tekemään, mutta priimaa pukkaa tulemaan”. Myös ahkeruus oli hänen ominaispiirteensä ja yksi hänen menestystekijöistään. Hautalalle ”onni oli ahkeran veli”.

Hänen elämäntyötään vaalitaan Hannun jäljet luontokuvakeskuksessa, jota ylläpitävät 2007 perustettu Hannu Hautala säätiö ja Kuusamon kaupunki.

Kamerani luonnon kätköillä -kirja sytytti palon luontovalokuvaukseen

Hannu Hautala aloitti 1950-luvun lopulla lintujen kuvaamisen kotonaan Tuurin kylässä Töysässä, joka kuuluu nykyisin Alavuuden kaupunkiin. Hänen ensimmäinen kameransa oli alkeellinen tšekkiläinen Pionyr, mutta pian Hautala vaihtoi kehittyneempään venäläiseen Ljubiteliiin, johon hän teki itse silmälasilinssistä lähilinsin.

Äidin lakanakankaista ompelema kuvauspiilo oli hänelle erityisen tärkeä varuste, koska hänen käytössään ei ollut lintuvalokuvaukseen sopivaa teleobjektiivia.

Vanhemmilta joululahjaksi saatu Allan Paulinin ja Veikko Korkolaisen kirja *Kamerani luonnon kätköillä* (1957) sytytti hänessä elämänmittaisen intohimon luontovalokuvaukseen. Se oli kirja, jonka kaltaisen hän haaveili myös itse joskus tekemänsä.

Hautala aloitti jo varhain lehtijuttujen tekemisen ja niistä saaduilla palkkioilla hän rahoitti filmien hankintaa. Ensimmäisen lehtijuttunsa, *Lintulautojen iloisia asukkaita*, hän teki Vaasalehteen 1958.

Palvelusaikana Parolassa Hautala kuvasi innokkaasti

Hannu Hautala meni 1960 armeijaan Hämeen jääkäripataljoonaan ja värväytyi varusmiespalvelun jälkeen vuodeksi panssarivaununkuljettajaksi. Heti ensimmäisestä tilistään hän osti Hämeenlinnan Helioksesta osamaksulla Excacta Varex -kameran ja siihen Ennalyt-merkkisen 400 millin teleobjektiivin.

Silloin alkoi Hautalan todellinen aika kuvaajana, kun hän Parolan lentokentällä pai-

noi polkupyörällä Renkoon viirupöllöpesien perässä. Tuolloin hän kertoi ottaneensa elämänsä ensimmäiset todelliset kuvansa.

Parolassa Hautala aloitti myös mustavalkoisten kuvien tekemisen. Muut värväyty toisinaan seurasivat hänen ympärillään kuvien vedostamista ja pitivät kuvan ilmestymistä paperille mystisenä ihmeenä.

Hannu Hautala ei jäänyt armeijan leipiin, koska siellä ei saanut pitää partaa. Parta kuului häntä lainaten ”hyvin varovasti puhuen minun taiteilijahabitukseeni”, kuten hänen baskerinkaltaiset samettihattunsa. Armeijan palveluksen jälkeen 1962 Hautala meni kaivinkoneen kuljettajaksi maansiirtoyritykseen ja oli tekemässä muun muassa Parkanon rataa Tampereelta Seinäjoelle. Hänellä olikin tapana vitsailla, että jos radassa on töyssy, niin Hannu on huonosti pohjustanut ja jättänyt kantoja maahan.

Epäsäännöllinen työ sopi hyvin luontokuvaajalle, varsinkin kun rahaa tuli kuulemma kuin roskaa palkkana ja päivärahoina. Viikonloppuisin hän ajoi taksilla kuvausreissuille kotiin Töysään.

”Rättisitikka” oli ihanteellinen auto Hannulle, se sopi valokuvaajan habitukseen, ja sillä pääsi joka paikkaan. Kuva: Ossi Polari/Hautalan kotialbumi.

mielestään maailman paras auto. Kerrankin hän löi vetoa Koskenkorvapullostasta, kun toinen väitti, että se ei kulje kynnöspelossa. Hautala ajoi puhtaasti kynnöksen yli.

”Rättisitikka” oli luontokuvaajalle maailman paras auto

Hannu Hautalan ura kaivinkoneen kuljettajana päättyi varsin pian, kun hän putosi työkonetta pestessään sen päältä ja mursi sääriluunsa. Vakuutuskorvauksen turvin hän koulutautui 1963 Helsingissä sähkö- ja kaasuhit-saajaksi sekä dieselasentajaksi. Hautala aloitti auton asentajan työn Helsingissä, josta hän siirtyi 1966 Seinäjoella avattuun uuteen autokorjaamoon. Seinäjoella Hautala muutti pieneen alivuokralaisasuntoon, jonne hän pystytti pimiön kuvien tekoa varten. Sitten hän toteutti pitkäaikaisen haaveensa ja osti Citroen 2 CV:n eli ”rättisitikan”. Kyläkauppiaina toiminut isä Martti oli todennut auton ostosta, että olisi niitä ollut autojakin, ja olisi antanut lainaa kunnan auton hankintaa varten.

Elämänsä aikana Hannu Hautala ajoi neljä ”rättäriä” loppuun. Se oli hänen

Se oli kuulemma aivan ylivoimainen tavarankuljetuksessa, sillä hän kuljetti jopa sianruhoja haaskoiksi kuvauspaikoille.

– Se oli täydellinen, että minä rakastin sitä ja liityin 2 CV-kiltaan.

Auton asentaja tekee luontokuvakirjan

Seinäjoen aikana Hautala kuvasi paljon Virroilla, koska siellä oli runsaasti varpus- ja viirupöllöjä. Lintuharrastajat olivat laittaneet niille paljon pönttöjä. Näissä merkeissä hän tutustui Erkki Kellomäkeen, joka tutki varpuspöllöjä ja teki niistä väitöskirjaa.

Kerran Hautala muisteli alku aikojen pöllökuvia. Entisen armeijakaverin riihen vintillä pesi viirupöllö, jota hän meni kuvaamaan. Kun hän meni talon tupaan pakollisille kahveille, yksi mummo kysyi, että ”eikö häntä peljätä, kun siellä riihessä kummitteloo?” Kuvaaja ilmoitti olevansa kiinnostunut kummituksista ja aikoi ottaa niistä valokuvia.

Erkki Kellomäen aloitteesta Hannu Hautala tarjosi Weilin+Göösille kuviaan julkaitavaksi kirjana. Yhtiön kirjallisen johtajan Ville Revon myötävaikutuksella julkaistiin hänen ensimmäinen luontokuvakirjansa *Erämetsän elämää* (1968). Erkki Kellomäki kirjoitti kirjan tekstit. Lopussa on luku ”Luonto ja kamera”, jossa Hautala opastaa luki-joita luontovalokuvauksen käytänteistä ja välineistä.

Erämetsän elämää kirjassa on varsin laaja kattaus kuvia metsän eläimistä. Linnuista olivat hyvin edustettuina eri pöllöt, tikat ja metsäkana linnut sekä korppi ja kurki. Useita kuvia myös liito-oravista. On merkille pantavaa, että muutamat kirjan kuvat ovat kohonneet myöhemmin Hautalan klassikoiksi, kuten lähikuva korpisen nokasta, pelkistetty kuva korpista kelottuneessa riukupuussa ja suolla huutavasta kurkiparista.

Ensimmäisen kirjan henkinen merkitys oli Hannu Hautalalle suuri, etenkin kun se sai melko hyvät arvostelut. Se kulki aina hänen mukanaan ”rättärissä”, ja hän ylpeänä esitteli sen avulla kuvaushommiaan. Hannu Hautalan isä kuoli pari

Kurkiparin huuto suolla 1963.
Hannu Hautala/Hannu Hautala -säätio.

kuukautta ennen kirjan ilmestymistä. Isällä saattoi olla aavistuksia asiasta, vaikka Hannu ei ollut suoranaisesti kertonut siitä, sillä hän oli aikonut yllättää isänsä ja leväyttää kirjan pirtin pöydälle sen ilmestyttyä. Se olisi ollut ylpeyden aihe hänen isälleen, joka ei aina ollut ymmärtänyt poikansa harrastusta.

Nuorta Hannu Hautalaa oli pidetty Tuurin kylällä enemmän linnuista kuin työistä kiinnostuneena kummajaisena. Nyt hän sai balsamia haavoilleen, sillä luontovalokuvakirjat olivat tuolloin harvinaisia, ja nyt sellaisen oli tehnyt ”tavallinen” auton-asentaja.

Apurahan turvin päätoimiseksi kuvaajaksi

Hannu Hautala oli 1970-luvulle tultaessa jo varsin kokenut, ja jonkin verran nimeäkin saanut luontokuvaajana. Hän oli keskittynyt lintuihin ja haaveili kaikkien Suomessa koloissa pesivien lintujen kuvaamisesta.

Kuvaushanke käynnistyi, kun hänelle myönnettiin 1970 valtion puolivuotinen taiteilijaapurahan, jonka turvin hän ryhtyi päätoimiseksi luontokuvaajaksi.

Hautalan kertoman anekdootin mukaan tuolloin valtion elokuva- ja valokuvatoimikunnan puheenjohtajana toiminut ansioitunut valokuvaaja Matti A. Pitkänen oli todennut kokouksessa, että täällä on yksi merkillinen apurahahakemus – yksi pohjalainen autonasentaja aikoo kuvata kaikki koloissa pesivät Suomen linnut –, ja oli suosittanut apu rahan myöntämistä.

Hannu Hautala sanoutui irti autonasentajan työstä vappuna 1970. Hän muutti Seinäjoelta kotitaloonsa Tuuriin, jossa asuivat hänen äitinsä Saara, joka oli miehensä kuoleman jälkeen aloittanut uudelleen kansakoulunopettajan työnsä, sekä Hannulle erityisen läheinen iäkkäämpi kotiapulainen Lempi, jota Hannu kutsui ”koti-hengettä-reksi”.

Nyt Hautala saattoi keskittyä kuvaamiseen tulevaa kirjaansa varten, mitä nyt ohessa kuskasi sontaa ja teki rankahommia sekä muitakin kotitalonsa töitä.

Teuvo Suominen oli talvella 1969–70 kuvaamassa elokuvaansa kotkia Hautalan ja Jorma Luhdan kuvauspaikalla Perhossa, jossa oli Suomen eteläisin pesivä kotkapari. Yhteistyö jatkui kesällä 1970, kun Hautala ja Suominen matkasivat pohjoiseen Pyhätunturille Suomisen kuvauspaikoille. Hautalan noudettua junalta Pohjanmaalle saapuneen Suomisen he suuntasivat Virroille. Sieltä oli tullut Hautalan tietoon näädän pesä, joka oli tuolloin suuri harvinaisuus. Näin matkaan tuli lisälenkki Virroille, jossa Hannu Hautala sai kuvattua ehkä vaikeimman lajin tulevaan kirjaansa.

Pyhätunturilla Hautala ja Suominen kuvasivat noin kuukauden päivät. Jälkeenpäin Hannu Hautala on kertonut matkan olleen hänelle hyvin opettavainen kokemus, sillä Suominen oli tuolloin häntä perehtyneempi kuvaaja sekä akateemisesti koulutettu luonnontuntija, jolta hän sai paljon tärkeää tietoa luontovalokuvauksesta.

Avioon Irman kanssa ja muutto Helsinkiin

Hannu Hautalan elämässä tapahtui iso muutos 1970-luvun alussa, kun hän tuttavansa avustuksella tapasi tulevan vaimonsa Irma Happosen, joka toimi puutarha-alan yrityksessä konttoripäällikkönä Helsingissä. Lyhyen seurustelun jälkeen Hannu ja Irma vihittiin avioliittoon Irman synnyinkaupungissa Kuopiossa jouluna 1971.

Helsingissä Hautalat asuivat ostamassaan pienessä kaksiossa. Kun ikävä erä metsiin iski päälle, tervaisesta puusta puukolla vuoltu kiehin lievitti ikävää.

Hannu Hautala vedosti mustavalkokuvia Urpo Häyrisen ja Teuvo Suomisen kanssa yhdessä vuokratuissa kellaritiloissa Helsingin Vuosaaressa.

Kuvien vedostaminen oli kiivaimmillaan ympärivuorokautista työtä. Kertomansa mukaan hän teki 1960-luvun alkupuolelta lähtien aina 1970-luvun jälkipuoliskolle saakka kymmeniätuhansia mustavalkoisia kuvia. Vedostaminen opetti erityisesti kuvien rajaamista ja kuvan sävyjakauman ymmärtämistä.

Hautala reissasi eri puolille Suomea kololintuja kuvaamaan. Kuusamoon hänet toi pohjoisen harvinainen lintu uivelo, josta hän oli lukenut Yrjö Kokon kirjasta *Ungelon torppa*, sekä lapintiainen. Ne olivat tärkeitä lajeja. Hän oli kuullut paikalliselta lintuharrastajalta Heikki Seppäseltä, että Kuusamossa olisi pöntöissä pesiviä uiveloita. Kuusamon Oivankijärvellä hän sitten sai kuvattua ensimmäisen uivelonsa.

Vuoden lehtikuva -palkinto 1973

Useat 1970-luvulla saadut apurahat helpottivat Hautalan keskittymistä valokuvaukseen. Myös lehtijuttujen kirjoittaminen ja kuvien myynti auttoivat toimeentulossa. Yhtenä merkittävimpänä juttunaan tuolloin Hautala piti kuvareportaasia pöllöistä, joka julkaistiin valokuvaajien arvostamassa Viikkosanomat-lehdessä, jonka esikuva oli amerikkalainen Life.

Hannu ja Irma Hautala näyttelyn ”Metsän poika” avajaissa Narva Collegessa Virossa 12.5.2016. Samassa yhteydessä juhlustettiin Hannun 75-vuotissyntymäpäivää. Kuva: Kari Kantola.

Suomen lehtikuvaajien yhdistyksen jäseneksi 1971 hyväksytylle Hautalalle yhdistyksen koulutukset olivat tärkeä keino hankkia uutta tietoa valokuvauksesta sekä tutustua kuvaajiin.

Hannu Hautala nousi itse otsikoihin, kun 1973 hänen kuvansa ”Parittelevat kotkat” ensimmäisenä luontovalokuvana valittiin vuoden lehtikuvaksi.

Vuoden lehtikuva 1973. Ensimmäinen vuoden lehtikuvaksi valittu luontovalokuva. Kuva: Hannu Hautala / Hannu Hautala säätiö.

Kololinnut ja muut pötkelöpesijät on Hautalan merkittävimpiä teoksia

Hannu Hautalan toinen kirja *Kololinnut ja muut pötkelöpesijät* ilmestyi 1977. Suomen luonto lehdessä ensin toimitussihteerinä ja myöhemmin päätoimittajana työskennellyt Teuvo Suominen oli neuvonut Hautalaa tarjoamaan kirjaansa Suomen luonnonsuojelun tuen kustannettavaksi. Suominen oli myös suosittelut luontolehdessä työskennellyttä Markkua Tanttua kirjan taittajaksi.

Markku Tantulle Hautala oli tullut nimenä tutuksi hänen taittamistaan lehdistä Valokuva ja Suomen Luonto, jotka käyttivät 1970-luvulla varsin paljon Hannu Hautalan kuvia ja artikkeleita. Yhtenä esimerkkinä Tanttu mainitsee kirjassaan *Kirjatöissä Hautalan kanssa* (2023) Valo kuvassa 4/1974 olleen luonnonsuojeluun kantaa ottavan kolmen aukeaman laajuisen reportaasin ”Tuhansien ruumiitten ranta”, joka käsitteli Helsingissä tapahtuneita lintujen joukkokuolemia ympäristömyrkköjen vuoksi.

Kololinnut -kirjan lajikuvaukset kirjoitti pääosin tietokirjailija Asko Kaikusalo, joka teki pitkän uran akateemisten piirien ulkopuolella luonnontutkijana.

Hannu sai kuvattua näädän poikasen ”Kololinnut ja muut pötkelöpesijät” -kirjaansa Virroilla 1970. Hannu Hautala/Hannu Hautala -säätiö

Markku Tantun mukaan Hautalan kirjahankkeelle oli onni, että hän sai kirjoittajaksi Kaikusalon, jonka eloisat tekstit tukivat hyvin Hautalan hienoja kuvia. Muut kirjoittajat olivat Erkki Kellomäki, Olli Järvinen ja Risto A. Väisänen.

Kololinnut ja muut pötkelöpesijät oli ensimmäinen kirja, jonka painamista Hautala seurasi kirjapainossa omien sanojensa mukaan ”värinmäärittelijänä”. Kirjan ensimmäiseen painokseen hän halusi mieltymyksensä mukaisesti voimakkaan mustan, mutta siitä tuli hänen omasta mielestäänkin liian tumma, mikä korjattiin toiseen painokseen.

Kirjassa on kuvattuna 30 Suomessa koloissa pesivää lintua sekä liito-orava, orava ja näätä. Se oli suuri urakka, sillä kirjan teko kesti kaikkiaan noin kahdeksan vuotta. Sen myötä Hannu Hautalalle muodostui laaja kontaktiverkosto, jonka avulla hän sai tietoja kuvattavien lajien pesimäpaikoista. Helsingin Meilahdessa pidettyyn julkistamistilaisuuteen kutsuttiinkin 170 vierasta, joille varattiin tarjottavaksi 70 litraa sahtia.

Hannu Hautalalle myönnettiin *Kololinnut ja muut pötkelöpesijät* -kirjasta Valtion tiedonjulkistamispalkinto 1978.

Näin alkoi myös ainutlaatuisen hieno yhteistyö Hautalan ja Tantun kesken, sillä Markku Tanttu suunnitteli ulkoasun kaikkiaan 15 kirjaan, joiden joukossa on useita Hautalan tärkeimpiä teoksia. Hän teki myös kirjojen tekstejä ja oikoluki niitä Irma Hautalan kanssa sekä oli yhtenä ideoimassa tulevia kirjaprojekteja.

Hannu Hautala on todennut, että Markku Tantulle kuuluu huomattava osa hänen ansioistaan.

– En olisi kunniaohtori enkä muuta, jos en olisi ollut hänen kanssaan yhteistyössä. Markku Tanttu on lahjakas ja monipuolinen tekijä.

Ensimmäinen reissu Kuusamoon ornitologien yhdistyksen matkalla 1963

Kuusamossa Hannu Hautala oli käynyt ensimmäisen kerran Uudenmaan ornitologien yhdistyksen matkalla kesäkuussa 1963. Kololintujen kuvaaminen tutustutti hänet 1970-luvun alkupuolella kuusamolaisiin lintuharrastajiin. Hän alkoi säännöllisesti tehdä Helsingistä 1–2 viikon mittaisia kuvausreissuja eri vuodenaikoina Kuusamoon.

Kuvausten ohessa oli aikaa myös paikallisille ystäville. Hän muisteli, että etenkin syksyisin Matti Ryhdän mökillä katseltiin iltaisin porukalla diakuvia ja juotiin ”veden väristä”, ja monesti aamulla muistin virkistämiseksi katsottiin illan kuvat uudelleen. Ne olivat olleet riemukkaita tapaamisia.

Hannu Hautalan mielessä oli 1970-luvun puolivälin jälkeen alkanut itää ajatus mahdollisuudesta muuttaa asumaan Pohjois-Suomeen. Hän oli lukenut legendaarisesta ruotsalaisesta kansallispuistonvartijasta Edvin Nilssonista, joka oli 1953 alkaen työskennellyt Sarekin kansallispuistossa ja dokumentoinut sen luontoa työnsä

lomassa. Oli tehnyt siitä kirjojakin. Hautala haki 1977 auki tulleeeseen Pyhätunturin kansallispuiston vartijan toimeen legendaarisen Veikko Salkion jälkeen, mutta ei tullut valituksi, vaikka hän oli käynyt Helsingissä Metsähallituksessa esittäytymässä ja kertomassa suunnitelmistaan. Hän oli aikonut kuvata myös kansallispuiston tiedotusta varten, ja oli jopa pohtinut saksanpaimenkoiran hankkimista eräkaverikseen.

Hannu ja Irma Hautala lähtivät kesällä 1977 lomamatkalle Lappiin ja samalla katsastamaan mahdollista uutta asuinpaikkaa. He ajoivat aina Enontekiölle saakka ja palasivat Savukosken ja Sallan kautta Kuusamoon. Matkan tuloksena he yhdessä päätyivät Kuusamoon muuton kannalle, koska monipuolisen luonnon lisäksi paikkakunta oli suhteellisen vireä, ja sieltä oli suorat lentoyhteydet Helsinkiin. Kuusamossa asuessaan Hautala toimitti usein lentorahtina kuvia lehdistöille ja mainostoimistoille Helsinkiin sekä käväisi siellä muutoinkin työasioissa.

Kuusamo oli hyvä seutu asua ja työskennellä

Hautalat löysivät ystävänsä Heikki Seppäsen avustuksella Kuusamon keskustan tuntumasta sodan jälkeen rakennetun puutalon, jonka he kun nostivat kodikseen. Pian 1979 tapahtuneen muuton jälkeen oli tarkoitus rakentaa taloon kunnolliset tilat mustavalkokuvien valmistusta varten, mutta se jäi, kun kaikki aika meni uuden kotipaikkakunnan luontoon tutustuessa, ja aikakin ajoi mustavalkoisen kuvan ohi.

Taloon rakennettiin 1987 lisäosa, jota kutsuttiin bunkkeriksi. Se oli vahvarakenteinen ja normaalia asuntoa paloturvallisempi säilytyspaikka Hautalan kuva-arkistolle, myytävälle postikortteille, luontokuvakirjastolle, päiväkirjoille ja kaikelle muulle työssä kertyneelle materiaalille. Keskeisellä paikalla bunkkerissa oli suuri valopöytä ja sen takana arkistokaapit. Siellä Hannu ja Irma työskentelivät yhdessä. Hannu tutki kuviaan luupilla, ja Irma hoiti kuva-arkistoa, luontokuvausyrittäjän taloustehtäviä ja kielitaitoisena Hannun yhteydenpitoa koti- ja ulkomaisiin yhteistyötahoihin.

Hannu Hautala koki Kuusamon asuinpaikaksi, jossa hänen oli hyvä tehdä luontokuvaajan työtään. Aluksi hän saattoi olla eräänlainen ihmetuksen aihe, sillä Irmalta kyseltiin varovasti, että mitä Hannu oikein tekee työkseen luontoharrastuksen ohessa? Aikojen saatossa hänestä tuli kaikkien tuntema ahkera luontokuvaaja, joka teki työlään Kuusamo ja sen luontoa tunnetuksi maailmalla.

Vasta Kuusamossa Hautala ymmärsi alueen luonnon erityisyyden. Jääkauden muovaama maisemakuva vaaroinen, rotkoineen ja vesistöineen on sille ominaista. Pohjanlahden ja Vianmeren välisellä ylänköalueella sijaitsevalla seudulla on kylmä mantereinen ilmasto, jonne saapuvat kosteat ilmanvirtaukset satavat talvisin lumena sekä kiteytyvät vaarojen lakimetsien puihin tykyksi. Kaamosaikaan joulukuussa aurinko nousee vain hetkeksi horisontin yläpuolelle, ja juhannuksen aikaan on yötön yö. Kuusamo on myös kasvien ja eläinten suhteen lajirikasta seutua, jossa ete-

läiset ja pohjoiset sekä itäiset ja läntiset lajit kohtaavat. Myös kalkkipitoisella maaperällä on vaikutuksensa kasviston erityisyyteen; siellä viihtyvät kauniit orkideat, kuten tikankontti ja neidonkenkä.

Luontokuvaajan vuosi Kuusamossa – Kuukkelin maa

Kun Hannu Hautala löysi Kuusamon luonnon, syntyi ajatus kirjasta, jossa ovat kuvattuina kevättalven siniset hetket, kesän kasvun aika ja täyteys, syksyn ensilumi ja kaamostalvi. Myös linnut ja muut eläimet näissä maisemissa. Suomessa ei ollut kovinkaan paljon julkaistu luontovalokuvakirjoja, joissa talvi on hyvin esillä. Hautala näki sen hyvänä aiheena uudelle kirjalle. Näin syntyi *Kuukkelin maa, luontokuvaajan vuosi Kuusamossa* (1984) Weilin+Göösien kustantamana.

Kirjan nimilintuun kuukkeliin liittyy paljon symboliikkaa, sen pesä on vaikeasti havaittavissa, mutta luottavaisena lintuna se on muutoin kulkijan kaverina metsässä. Kuukkelin kerää koko ajan ravintoa kätköihinsä, joten se on talvella ruuan houkuttelemana helppo kohde kuvata. Pian siitä tuli yksi Hautalan lempilinnuista.

Kuukkelin maa -kirjan kuvat kertovat vuodenkierrosta Kuusamon luonnossa. Nimenomaan kuvat, sillä aikakauden valtavirrasta poiketen teos on kuvakirja, jossa ei ole artikkeliosaa vaan ainoastaan Hautalalle tyypilliset melko pitkät kuvatekstit. Muutamat kirjan kuvista ovat nyt klassikkoja: koskikara jäisellä oksalla hyisen virran yllä, uivelopari jäisellä liekopuulla, jänis kuulolla portin edessä. Kirjassa on myös kuvia kasviharvinaisuuksista tikankontista, neidonkengästä ja lapinvuokosta sekä maisemista talven niukassa valossa. Kuukkelin maa oli sekä arvostelu- että myyntimenestys. Se nimettiin vuoden 1984 luontokirjaksi. Sitä painettiin suomen, ruotsin, englannin, ranskan ja saksan kielillä. Yhteensä 32 000 kappaletta.

Kuukkelipari kylmän talvipäivän valossa. Helmikuu 1987. Hannu Hautala/Hannu Hautala -säätiö.

Kuukkelin maan tuoman taloudellisen menestyksen myötä Hautala pystyi nyt hankkimaan parhaat mahdolliset kuvausvälineet ja -puitteet. Hän kuvasi pääosan urastaan Canonin kameroilla ja objektiiveilla, ja oli uran yhdessä vaiheessa kiertänyt Suomea Canonin mannekiinina esittämässä kuviaan ja maksanut osin tällä työllään kuvauslaitteitaan. Canon kustansi myös nykyisin jo klassikkona pidetyn Hannu Hautalan kirjoittaman kuvausoppaan *Kamerani luonnossa* (1986).

Hautalan taloudellista turvaa lisäsivät 1980-luvulla myönnettyt monet apurahat, joista merkittävimpinä valtion kolmevuotinen taiteilija-apuraha 1983–85 ja 15-vuotinen vuodesta 1987 alkaen.

Suuri Joutsen – pieni myynti

Muutettuaan Kuusamoon Hannu Hautala ihastui joutsenperheiden elon seuraamiseen ja valokuvaamiseen. Hän teki joutsenista useita kirjoja, joista 1988 ilmestynyt ”Joutsen” on yksi hänen merkkiteoksistaan. Kuva: Kari Kantola.

ja hellyttävänä. Hänelle oli tärkeää seurata ”eläinlasten” kasvua lentokykyisiksi.

Hautala oli ihailnut Yrjö Kokkoa, joka tunnetaan valistustyöstään Suomen joutsenen pelastamiseksi muun muassa kirjassaan *Laulujoutsen, Ultima Thulen lintu*. Hän halusi Kokon tavoin tehdä merkittävän kirjan laulujoutsenesta. Tämä toteutui, kun Weilin+Göös kustansi kirjan *Joutsen* (1988). Se kertoo laulujoutsenen muutosta niiden talvehtimisalueilta Itämereltä Tanskan seudulta pesimäalueille pohjoiseen, lisääntymisestä ja poikasten varttumisesta sekä joutsenperheiden paluumuutosta myöhään syksyllä järvien viimeisten sulapaikkojen jäätyessä.

Hautala teki *Joutsenen* yhdessä Markku Tantun kanssa, jonka työtä on kirjan juh-

Kuusamossa Hannu Hautalalla oli hienot puitteet kuvata sinne pesimään saapuvia laulujoutsenia.

Ensimmäiset saapuvat jo maaliskuun lopulla, jolloin on vielä täysi talvi. Se tekee kuvauksesta erityistä, sillä valo heijastuu lumen pinnalta ja valaisee hienosti lentävien lintujen siipien alapuolen. Hautala seurasi joutsenten elämää keväästä myöhäiseen syksyyn niiden poismuuttoon saakka. Hän koki laulujoutsenten tiiviin ja lämminhenkisen perhe-elämän mielenkiintoisena

Uivelopari kuvattuna jäisellä liekopuulla toukokuussa 1982 Kuusamossa. Klassikkokuva, joka julkaistiin Kuukkelin maa kirjassa. Kuva: Hannu Hautala / Hannu Hautala säätii.

lavan ulkoasun suunnittelu. Teksteistä vastasivat Teuvo Suominen ja Hannu Hautala, lukuun ottamatta esipuhetta, jonka kirjoitti professori Anto Leikola. Kirjasta tehtiin lisäksi 100 kappaleen numeroitu erikoispainos, jota myytiin kalliimmalla hinnalla, ja sen tuotto meni Suomen luonnonsuojelun tuelle. Kirja 1/100 luovutettiin tasavallan presidentti Mauno Koivistolle.

Isolle kirjalle tuli myös iso hinta, ja sen normaalipainokset kävivät huonosti kaupaksi. Siitä ei tullut myyntimenestystä, vaikka se sai hienot arvostelut. Hannu Hautala kertoi, että Joutsen on yksi hänen pääteoksistaan, uransa tärkeimpiä kirjoja.

Ajankohtainen teos Kitkan maa

Kitkan maa (1988) ilmestyi oululaisen sanomalehti Kalevan omistaman Pohjoisen kustantamana. Se oli hyvin ajankohtainen kirja, koska Kuusamon yhteismetsä ja valtio kävivät tuolloin neuvotteluja yhteismetsän omistaman luontoarvoiltaan korvaamattoman Kitkanniemen lunastamisesta valtiolle ja liittämisestä osaksi Oulangan kansallispuistoa. Suojelu toteutui 1989. Kuusamon itään laskevat suurjoet Kitkajoki, Oulankajoki ja Kuusinkijoki olivat tulleet aiemmin lopullisesti suojelun piiriin 1986

eduskunnan säätämän koskiensuojelulain myötä.

Kitkan maan valokuvat ovat Hannu Hautalalta ja tuolloin myös Kuusamossa vaikuttaneelta valokuvaaja Tauno Kohoselta, joka tunnettiin jo ennen Hautalaa Kitkajoen maisemakuvista, joissa usva verhoaa jokilaakson ja sieltä kohoavat kynttiläkuusikot. Teksti on Kuusamon paikallislehti Koillissanomien silloisen toimittajan Tuomo-Juhani Tapijon käsialaa. Taiton teki arkkitehti Raimo Ahonen, joka toimi Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolla opettajana. Raimo Ahosesta tuli Hautalalle toinen tärkeä kirjojen ulkoasujen suunnittelija, jonka työtä hän arvosti suuresti.

Hannu Hautala piti *Kitkan maata* monessa mielessä hyvin onnistuneena kirjana. Tuomo-Juhani Tapiota hän arvosti aivan erinomaisen nasevana luontokirjoittajana. Tapio kirjoitti: ”Mutta vaikka talvi on ankara, ei tämä maa ole autio. Saukko kulkee yhä eväsmatkallaan sulapaikkoja hakien, kuu tuuraa aurinkoa ja hiiripöllö hokee omiaan.”

Hautala oli erittäin tyytyväinen myös Kalevan kirjapainoon ja oli kiitellyt työn laatua kirjapainossa todeten kuvien sinisen värin olevan parasta sinistä mitä hän oli kirjoissaan koskaan nähnyt.

Uutta näkemystä Taigametsän talvessa

Hannu Hautala muisteli idean *Taigametsän talvi* -kirjasta (1990) syntyneen hänen odotellessaan kuukkelia kuvaushollille Posion Korouomalla. Hän oli mielessään kaavaillut, että kirjassa kerrottaisiin seudun talvesta alkaen ruska-ajan ensilumesta ja päättyen sulapaikkojen syntymiseen keväällä. Kymmenen Kuusamossa vietetyn vuoden aikana hänelle oli kertynyt runsaasti aiheeseen sopivia kuvia Suomeen ulottuvan pohjoisen havumetsävyöhykkeen eli taigan talvisesta luonnosta.

Taigametsän talvi julkaistiin suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, saksaksi ja ranskaksi, ja kaikkiaan sitä myytiin yli 21 000 kappaletta.

Tässä kirjassa Hannu Hautala toi esille uusia kuva-aiheita. Linnut olivat aiempaa enemmän vain osana talvista maisemakuvaa kuin etualalla. Hautala oli kuvannut kirjaan paljon maisemia, erilaisia säätiloja, valoilmioita sekä lintujen lisäksi myös muita pohjoisen eläimiä. Kirjassa on komea kuva hirvilaumasta jäällä ylittämässä Oulankajokea sekä Hautalan ensimmäiset kuvat karhuista. Niitä hän oli kuvannut tunnetun ahmakuvaajan Antti Leinosen kojussa Kuhmossa. Hautalasta ei koskaan tullut karhukuvaajaa, mutta hän vieraili viimeisinä vuosinaan ystäviensä Veikko Tynin ja Pekka Toivosen karhukojuissa, koska hän viihtyi kuvauskojuissa, ja niihin oli melko helppo pääsy huonojalkaisemmallakin.

Kirjassa on myös 14 millimetrin erittäin laajakulmaisella objektiivilla kuvattuja maisemia, mikä ei ollut Hautalan mukaan tuolloin kovin yleistä. Kuvat oli otettu juuri oikealla hetkellä lyhyen talvipäivän sarastaessa tai iltaruskon

Taigametsän talvi” -kirjan (1990) kansikuva kuvattuna talvisena päivänä Kuusamon Laihavaarassa. Hannu Hautala/Hannu Hautala -säätio

aikaan. Hän oli oppinut, että pohjoisessa paras valo kesti vain viisi minuuttia. Kirjaa varten hän oli ottanut ensimmäisiä kuviaan revontulista, mikä ei ollut helppoa filmikameralla, sillä kuvista tuli helposti rakeisia.

Musta kirja – Muistoja metsästä, sekä menestyskirjoja Otavalle

Metsäluonnon tilaan kantaa ottava *Muistoja metsästä* -kirja ilmestyi 1990. Se voidaan tulkita vastaukseksi niille, jotka olivat syyttäneet Hannu Hautalaa kaupallisuudesta. Hänen suuriin myyntilukemiin yltäneiden kirjojensa sanottiin esittelevän vain kaunistu luontoa, vaikka lähes luonnontilaisia metsiä oli Kuusamossakin monin paikoin vain riekaleina jäljellä.

Kirjassa nähdään metsätalouden käsittelemää luontoa. Se alkaa metsäluontoamme esittävillä kauniilla maisema- ja lintukuvilla ja päättyy kuviin ihmisen työn aiheuttamista jäljistä ja tuhoista luonnossa. Etukannen sisäaukeamalla metso on symbolisesti lukijaan päin ja lopussa se on kääntänyt sille selkensä.

Kirja tehtiin valtion valokuvataidetoimikunnan valokuvateosten laatutuella, mikä olikin tarpeen, sillä se ei myynyt juuri ollenkaan. Hannu totesikin, että kukaan ei halua ostaa omaa rehellistä kuvaa itsestään. Idean *Muistoja metsässä* -kirjan mustiin kansiin ja sivuihin Hannu Hautala oli saanut espanjalaisesta hopeaseppien töitä esittelevästä kirjasta, jonka hän oli nähnyt Frankfurtin suurilla kirjamesseilla, joilla hän kävi kaikkiaan neljä kertaa opintomatalla. Siellä hän tutustui myös japanilaisiin luontokuvakirjoihin, joihin hän ihastui ja hankki niitä myös omaan kirjastoonsa.

Otava kustansi Taigametsän talven jälkeen tiiviiseen tahtiin useita Hannu Hautalan kirjoja: *Laulujoutsen* (1991), *Kesäyö* (1992) *Kuukkeli* (1993), *Villi vesi* (1994), *Puukan san tarina* (1995), *Hannu Hautalan valitut* (1995), *Auringon siivellä* (1997), *Luontohetkiä* (1999), *Sävy sävyyn* (1999) ja *Valon jäljet* (2001). Hautalan omakustanne 50 x ©Hannu Hautala oli ilmestynyt 1991 luontokuvaajan merkkipäivän merkeissä.

Taigametsän talvi, *Kesäyö* ja *Villi vesi* muodostavat Hautalan mukaan trilogian, joiden julkaisemisesta yhtenä kirjana hänellä oli ollut puhetta Otavan kanssa, mutta se oli jäänyt tekemättä. Yhdessä näennäinen talven kuolema, kesän uudestisyntyminen, ja vesi kaiken elollisen perustana. Joka tapauksessa nämä kolme kirjaa olivat suuri taloudellinen menestys, sillä niiden yhteinen painosmäärä oli noin 50 000 kappaletta.

Kuvia kalansilmäobjektiivilla ja syytöksiä kuvamanipulaatiosta

Hannu Hautala ja "Luontohetkiä" -kirja (1999), jonka takakannessa oli Kitkajoelta maisemakuva, jossa oli yhdistetty kahden eri kuvan valotukset. Valokuvaaja Juha Metso taustalla. Kuva: Kari Kantola

Hannu Hautala on kertonut, että viisikymmentä ikävuotta saavutettuaan hänen oma näkemyksensä tuli enemmän esille. Hänellä oli 1990-luvulla saavuttamansa taloudellisen aseman ja taiteellisen arvovaltansa vuoksi suurempi vaikutus- ja valintamahdollisuus töidensä suhteen. Hän saattoi tehdä erilaisia kokeiluja, jotka häntä kiinnostivat.

Hautala kuvasi tiede-

keskus Heurekalle Kuusamon luontoa kalansilmäobjektiivilla. Kuvista tehtiin multimediasesitys, joka heijastettiin erikoisprojektoreilla Verneteatterin 500 neliömetrin puolipallon muotoiselle kuvulle. Tämä Oodi Kuusamolle -esitys oli Suomen 75 itenäisyyden juhluvuoden ohjelmana 1992.

Filmille kuvaava Hautala ei itse käyttänyt tietokonetta, mutta hän oli nähnyt kirjapainoissa jo 1980-luvulla digitaalista kuvankäsittelyä. Pian hän teetti kokeiluja kuvien yhdistämisestä postikorteissaan ja kalentereissaan, koska oli tapansa mukaan innokas tutustumaan uusien tekniikoiden suomiin mahdollisuuksiin.

Hänen kirjassaan *Luontohetkiä* (1999) oli viisi kuvaa, joita oli manipuloitu digitaalisesti, mutta siitä ei ollut kirjassa mainintaa. Tämän julkitulo aiheutti mediassa ja kuvaajien keskuudessa suuren polemiikin dokumenttina pidetyn luontovalokuvan aitoudesta.

Kuvamanipulaatiosta syntyneitä keskustelua Hannu Hautala itse kutsui ”digisodaksi”, jonka aikana häntä vaadittiin erotettavaksi Suomen luonnonvalokuvaajien yhdistyksestä, jonka kunniajäsen hän oli. Hautala toi esille näkemyksensä, että hän oli luonnossa nähnyt manipuloitujen kuvien tapahtumat, mutta ei ollut onnistunut taltioimaan niitä yhdelle ruudulle. Asian ympärille noussut julkinen keskustelu laantui ajan kanssa, mutta se oli ollut väistämätöntä sekä tarpeellista.

Digitaalinen kuva oli yleistymässä, ja jonkinlaisia yhteisiä linjauksia tarvittiin. Suhde luontovalokuvan aitouteen on sittemmin laventunut, kun esimerkiksi valotusten yhdistäminen jo kamerassa on arkipäivää, ja kuva-alan eri osien värejä ja valoisuusarvoja voidaan kuvankäsittelyssä muokata helposti. Mutta kysymys kuvan aitoudesta on edelleen olemassa.

Erityinen suhde Italiaan

Roomasta kotoisin oleva journalisti Fabrizio Carbone löysi 1990-luvun alussa Akateemisesta kirjakaupasta Helsingistä Kuukkelin maan englanninkielisen painoksen *A year in Kuusamo* ja ihastui välittömästi sen kuviin, sekä myöhemmin Hannu Hautalaan ja Kuusamoon.

Sen myötä Carbonesta tuli vuosikymmeniksi Italian lähettiläs Kuusamossa ja Hautalasta Suomen lähettiläs Italiassa. Carbone ja Riccardo Truffarelli tekivät 1994 Hannu Hautalasta dokumenttielokuvan *Luomo di Kuusamo* (Mies Kuusamosta) Italian yleisradiolle RAI:lle, ja se esitettiin valtakunnallisella kanavalla yli kymmenen kertaa.

Hannu Hautala piti useita luontokuvaesityksiä ja näyttelyjä eri puolilla Italiaa. Myös hänen kuvistaan on tehty kaksi kirjaa Italiassa: *La magia della taiga* (2007) ja *Sguardi pararelli / Samansuuntaiset katseet / Parallel looks* (2019), joka on yhteisteos tunnetun sardinialaisen luontokuvaaja Domenico Ruiin ja Hautalan kuvista. Hautalasta ja hänen kuvistaan tuli varsin tunnettuja italiaisten luontoharrastajien parissa.

Fabrizio Carbonen johtama Ars et Natura -taiteilijaryhmä teki Hautala esikuvanaan Kuusamon luontoa esittelevän taidekirjan *Kuusamon taika* (2017).

Hautalalla ja Carbonella ei ollut yhteistä puhuttua kieltä, mutta molemmilla oli palava innostus pohjoisen havumetsävyöhykkeen luontoa kohtaan. Fabrizio on sanonut, että kun he katsoivat toisiaan silmiin, heillä oli syvä keskinäinen ymmärrys.

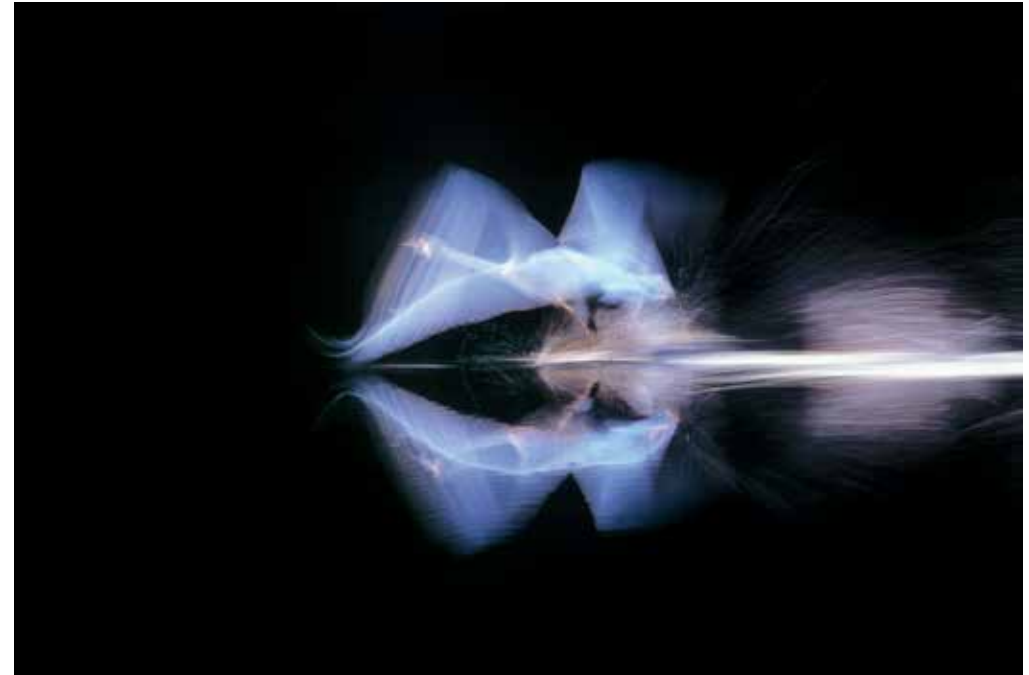
Vaikka Hannu Hautalalla oli läheiset yhteistyösuhteet Italiaan, hän ei siellä valokuvannut. Ulkomailla hänelle mieluisia olivat erityisesti lintukuvauskohteet Pohjois-Norjassa, Virossa Matsalun alueella, Islannissa ja Japanissa Hokkaidon saarella. Hän vieraili näissä kaikissa kohteissa useamman kerran. Virossa Hautala oli laajasti tunnettu luontoharrastajien parissa.

Hannu Hautalan kansainvälisestä merkityksestä valokuvaajana kertoo hänestä tehty esittely Lontoon luonnonhistoriallisen museon julkaisemassa kirjassa *The masters of nature photography* (2016), yhtenä luontovalokuvauksen mestareista maailmalla.

Kokeilevia luontokuvakirjoja

Perinteisen dokumentaarisen kuvan ohella Hannu Hautala ryhtyi ottamaan epäteräviä valokuvia kuvaten lintuja hitailla suljinajoilla tai maisemaa liikkuvasta autosta Irman toimiessa kuljettajana. Epäterävistä kuvista syntyi kirja *Liikettä linnunradalla* (1995), jonka kustansi Pohjoinen. Kirjan rohkean ja luovan ulkoasun suunnittelun teki Raimo Ahonen. Lyhyen esipuheen kirjoitti Anto Leikola, joka käsitteli kirjoituksessaan liikkeen perimmäistä olemusta filosofian ja tieteen näkökulmasta.

Hautala teki eräässä luonnonvalokuvaajien tapaamisessa kirjallisen kyselyn, jossa kollegat saivat arvioida hänen tuotantoaan. *Liikettä linnun radalla* sijoittui tässä kyse-

Jousenen nousukiito kesäyössä 1996. Hannu Hautala laajensi ilmaisuaan 1990-luvulla liike-epäteräviin kuviin, joista hän teki ”Liikettä linnunradalla” -kirjan 1995. Hannu Hautala/Hannu Hautala -säätii

lyssä hänen huonoimmaksi kirjakseen. Hautala haastoi kokeilevilla kuvillaan vallitsevan käsityksen terävän luontovalokuvan vaatimuksesta. Nyt 2020-luvulla epäterävien valokuvien ottaminen on yksi luovan luontovalokuvauksen tekniikoista, jota kutsutaan tarkoitukselliseksi kameran liikuttamiseksi valotuksen aikana (ICM).

Toinen aiemmasta tuotannosta poikkeava kirja on *Sävy sävyyn* (1999), joka ilmestyi Otavan kustantamana. Ulkoasun suunnittelun teki jälleen Raimo Ahonen ja esipuheen Anto Leikola. Hautalan kanssa paljon yhteistyötä luontovideoiden parissa tehnyt professori Lauri Kettunen kirjoitti loppuun lyhyen tekstin luonnon värien synnystä.

Kirjan sivut etenevät sävystä toiseen. Kuvat kertovat Hautalan monipuolisuudesta kuvaajana sekä kyvystä havaita luonnossa hienovaraista valojen, varjojen ja liikkeen muutosta. Aiheeltaan se poikkeaa suuresti Hautalan muista teoksista. Kirjan kuvista ja pianisti Heikki Sarmannon niihin improvisoimasta musiikista oli esitys Kuusamo Nature Photo festivaaleilla. Lauri Kettunen teki aiheesta jälkikäteen taltioinnin esitetäväksi Hannu Hautala luontokuvakeskuksessa.

”Talutusnuorassa” työntäyteiselle eläkkeelle

Hannu Hautalalle myönnettiin valtion ylimääräinen taiteilijaeläke 2004 hänen täyttyessään 63 vuotta. Hautala kertoi vuonna 2006, että hänen uransa 2002 alkaen oli ollut kulkemista talutusnuorassa eläkkeelle. Tuolloin hän ei itsekään tiennyt, miten työntäyteisiä ja aktiivisia vuosia hän tulisi viettämään vielä liki 20 vuotta.

Hannu Hautala ja luontokuvakeskuksen palveluesimies Jari Karjalainen avaamassa näyttelyä Kuusamo Nature Photon yhteydessä 2021. Kuva: Kari Kantola.

Hautalan luovin ja työteliään aika kuvaajana oli ollut 1960-luvun lopulta 1990-luvun puoliväliin. Neljä vuosikymmentä päättävistä kuvaustyötä luonnossa on ainutlaatuinen saavutus. Viimeiset kaksi vuosikymmentä hän käytti valtavan suurta kuva-arkistoaan uusiin kirjoihinsa ja näyttelyihinsä, joita hän itse sekä muut ideoivat.

Hannu Hautala luontokuvakeskuksen ja Hannu Hautala -säätiön perustaminen 2007 antoivat hänelle resursseja valokuviansa digitoimiseen ja lukuisten näyttelyiden järjestämiseen Kuusamossa sekä muualla Suomessa ja ulkomailla. Hautala hänelle tyypillisellä innostuksellaan ja määrätietoisuudellaan suunnitteli näyttelyt ja kirjansa itse aina vuoteen 2021 saakka. Liki puolet hänen yli 60 kirjastaan ilmestyi vuosina 2000–2021. Joukossa on pari–kolme parhaimmiston kuuluvaa, mutta kokonaisuutena ensimmäisen 30 kirjan merkitys suomalaisessa luontovalokuvauksessa on paljon suurempi kuin 30 viimeisen.

Hannu Hautala teki 2000-luvulla ystävänsä Lassi Rautiaisen yhtiön Articommedian kustantamana kaksi tärkeää kirjaa, jotka ovat *Onnen maa* (2005) ja *Kalevalaista luontoa* (2009). Onnen maan hän teki yhdessä Raimo Ahosen kanssa, joka suunnitteli sen ulkoasun. Kirjan kuvat esittelevät monipuolisesti Hautalan onnen maan, Kuusamon, linnustoa ja muuta luontoa.

Kirjasta tekee erityisen Raimo Ahosen suunnittelema moderni ulkoasu, jossa kuva-aukeamat on koostettu useasta kuvasta tai niiden osista, ja kukin aukeama muodostaa oman tarinansa. Hautala on maininnut, että hän sai 90-prosenttisesti sellaisen kirjan, jota hän oli toivonut, ja johon hän oli pääosin valinnut kuvat. *Onnen maa* -kirjaa Hannu Hautala pitää tohtorin väitöskirjanaan.

Kirja täydensi Hannu Hautalan toiveilistan toisesta suuriaiheisesta luontokuvateoksesta 1988 ilmestyneen *Joutsenen* rinnalla. Kirjassa tarkastellaan Kalevalassa mainittuja eläimiä Hautalan kuvien ja dosentti Reijo Heikkisen tekstien avulla. Tässä kirjassa tekstillä ja kuvilla on samanlainen painoarvo. Ulkoasusta vastasi jälleen Raimo Ahonen. *Kalevalaista luontoa* julkaistiin myös englanniksi nimellä *Nature in the Kalevala: nature and wildlife in Finnish folklore*.

Vaikka Hannu Hautala teki joitakin arvostettuja kirjoja, joissa linnut eivät olleet aivan pääosissa, hän oli sielultaan lintukuvaaja, joka kulki lintujen kanssa läpi koko elämänsä. Hänen viimeisiä itse

Oulangan uljas maakotka 1987. Hannu Hautala kuvasi kotkia Oulankajokivarressa, kun alue kuului vielä Kuusamon Yhteismetsälle. Hän rakenisi sinne kojun kaatopaikalta keräämistään materiaaleista. Hannu Hautala/Hannu Hautala-säätiö.

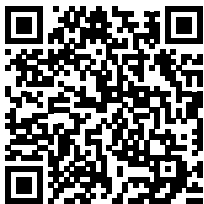
suunnittelemaan kirjoja ovat hänelle tärkeitä kololintuja käsittelevät *Telkän siipien soitto* (Docendo, 2014) ja *Palokärki* (Metsäkustannus, 2016) sekä hänen mahtilinnuistaan kertovat kirjat *Kotka – 50 vuotta unelmista kuviksi* (Docendo, 2016) ja *Uljas valkoinen – kansallislintumme laulujoutsen* (Docendo, 2018).

Lopuksi

Luontokuvaaja Hannu Hautalan elämä ja tuotanto muodostavat niin laajan kokonaisuuden, että tässä niitä on voitu käsitellä vain pääpiirteissään. Toivottavasti teksti ja oheisvideot innostavat tutustumaan Hannu Hautalan elämäntyöhön ja kirjoihin lisää.

Artikkelin lähteenä on käytetty kirjoittajan taltioimia haastatteluja ja keskusteluja Hannu Hautalan kanssa vuosina 2006–2023 sekä tiiviin yhteistyön tuomaa kokemuksellista tietoa tuolta ajalta. Tärkeää tietoa Hautalan kirjoista olen saanut Markku Tantun *Kirjatöissä Hautalan kanssa* -teoksesta. *Hannu Hautala –100 parasta* -kirjassa on kattava ansioluettelo, josta löytyvät tiedot hänen tuotannostaan, näyttelyistään, tärkeimmistä tunnustuksista ja apurahoista.

Katso Hannu Hautalan tarinoita

Luonnonvalokuvaaja **Hannu Hautala** muistelee tapahtumia pitkän uransa varrelta. Katso videot lukemalla puhelimellasi QR-koodi. Vaihtoehtoinen linkki videoihin: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL3oc5y-TOBGzVmZIKa1vX9-tynxGVZVnoW>

Lisätietoa Hannu Hautalasta

Hautala, Hannu
Hannu Hautalan valitut. Kuvien valinta, tekstit ja mustavalkoiset valokuvat Jorma Blomqvist, värivalokuvat Hannu Hautala. Otava, 1995. ISBN 9511137948.

Turunen, Markku
Nokikkain – Hannu Hautalan elämä. Otava, 2007. ISBN 9789511207344.

Suuren koskikara-aulun paljastamistilaisuus Käylässä 31.5.2023. Kuvassa edessä Hannu ja Irma Hautala tauluprojektin toteuttajien kanssa. Tilaisuus oli Hannu Hautalan viimeinen julkinen esiintyminen. Vas. Hannu Hautala –säätien puheenjohtaja Erkki Hämäläinen, säätien asiamies Ari-Matti Nikula, Mirja Mäki, Jorma Satta, Kari Kantola ja maalauksen tehnyt italialainen luontotaiteilija Marco Preziosi. Kuva: Jaana Haapaniemi.

Metso, Juha
Hannu Hautala – legendan perintö. Valokuvat Juha Metso, tekstit Anna-Stina Nykänen. Docendo, 2021. ISBN 9789523820975.

Hautala, Hannu
Hannu Hautala – 100 parasta. Valokuvat Hannu Hautala, tekstit Juha Kauppinen. Siltala, 2021. ISBN 9789522349019.

Tanttu, Markku
Kirjatöissä Hautalan kanssa – taittaja luontokuvia sommittelemassa. Omakustanne, 2023. ISBN 9789526917566.

